РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

У разі коли відчуження майна мало місце два і більше разів після вчинення недійсного (нікчемного) правочину, це майно може бути витребувано від особи, яка не є стороною такого правочину, шляхом подання віндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, з підстав, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК України.

У такому випадку чинне законодавство не пов'язує можливість витребування майна у добросовісного набувача з обставинами щодо наявності у відчужувача за останнім із договорів права відчужувати це майно

ПОСТАНОВА
Верховного Суду України від 17 жовтня 2011 р.
(в и т я г)

У листопаді 2010 р. заступник військового прокурора Севастопольського гарнізону в інтересах держави в особі Міністерства оборони України звернувся до суду із позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Дайвінг центр «Соляріус» (далі — ТОВ «Соляріус»), треті особи: державне підприємство Міністерства оборони України «Центральний військовий санаторій «Ялтинський» (далі — ДП «Санаторій «Ялтинський»), товариство з обмеженою відповідальністю «Єврооойл» (далі — ТОВ «Єврооойл»), товариство з обмеженою відповідальністю «Євротехно-Плюс» (далі — ТОВ «Євротехно-Плюс»), товариство з обмеженою відповідальністю «Чорноморський берег» (далі — ТОВ «Чорноморський берег») про визнання права власності та витребування майна. Позивач з урахуванням уточнень просив визнати за державою Україна в особі Міністерства оборони України право власності на нерухоме майно — споруди та будівлі пляжного комплексу санаторію у м. Ялті — загальною вартістю 2 млн 375 тис. 293 грн та на підставі ст. 388 ЦК витребувати зазначене нерухоме майно у ТОВ «Соляріус».

На обґрунтування своїх вимог позивач послався на те, що ТОВ «Соляріус» безпідставно володіє спірним нерухомим майном, оскільки це майно вибуло з державної власності на підставі нікчемного договору (контракту) купівлі-продажу від 22 жовтня 2004 р. № 2210/07, що встановлено постановою Севастопольського апеляційного господарського суду від 1 червня 2009 р. у справі № 2-29/463-2009, внаслідок чого ТОВ «Єврооойл», ТОВ «Чорноморський берег», ТОВ «Євротехно-Плюс», товариство з обмеженою відповідальністю «Чорноморський пляж» (далі — ТОВ «Чорноморський пляж») та ТОВ «Соляріус» почергово володіли зазначеним майном неправомірно.

Господарський суд АР Крим ухвалою від 25 листопада 2010 р. залучив до участі у справі як третіх осіб ДП «Санаторій «Ялтинський», ТОВ «Єврооойл», ТОВ «Євротехно-Плюс» та ТОВ «Чорноморський берег».

Господарський суд АР Крим рішенням від 13 грудня 2010 р., залишеним без змін постановою Севастопольського апеляційного господарського суду від 28 лютого 2011 р., у задоволенні позову відмовив.

Вищий господарський суд України постановою від 24 травня 2011 р. залишив без змін зазначені рішення судів нижчих інстанцій.

У заяві про перегляд цієї постанови Вищого господарського суду України у справі № 5002-8/5447-2010 з підстави, передбаченої ст. 111[16] ГПК, Генеральний прокурор України, пославшись на неоднакове застосування судом касаційної інстанції положень статей 330 та 388 ЦК, просив скасувати цю постанову та направити справу на новий розгляд до Вищого господарського суду України.

До поданої заяви Генеральний прокурор України долучив копії постанов Вищого господарського суду України: від 16 лютого 2011 р. у справі № 5020-12/111-1/052-12/265-11/344-2/673-4/148, від 11 квітня 2011 р. у справі № 5020-9/141-4/310-1/014-2/207, від 1 червня 2011 р. у справі № 20-2/514, від 10 березня 2010 р. у справі № 5020-1/018-7/124-11/260-13/120-11/403-9/284, від 13 січня 2011 р. у справі № 5002-23/3086-2010, у яких, на його думку, по-іншому та правильно судом касаційної інстанції застосовані одні й ті ж норми матеріального права у подібних правовідносинах.

Вищий господарський суд України ухвалою від 18 липня 2011 р. допустив до провадження господарську справу № 5002-8/5447-2010 для перегляду Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 24 травня 2011 р.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіривши наведені заявником обставини, Верховний

Суд України вважає, що заява підлягає задоволенню з таких підстав.

У справі, що розглядається, суди встановили: 22 жовтня 2004 р. ДП «Санаторій «Ялтинський» і ТОВ «Єврооойл» уклали договір (контракт) купівлі-продажу № 2210/07 (далі — договір № 2210/07), відповідно до якого ДП «Санаторій «Ялтинський» передало, а ТОВ «Єврооойл» прийняло споруди та будівлі пляжного комплексу санаторію у м. Ялті.

ТОВ «Єврооойл» за договором купівлі-продажу від 9 вересня 2005 р. передало зазначене майно ТОВ «Чорноморський берег».

У подальшому право власності на спірне нерухоме майно на підставі мирової угоди, затвердженої ухвалою Господарського суду АР Крим від 19 грудня 2008 р. у справі № 2-8/10800-2008, перейшло до ТОВ «Євротехно-Плюс».

ТОВ «Євротехно-Плюс» за договором купівлі-продажу від 17 березня 2009 р. передало це майно ТОВ «Чорноморський пляж».

ТОВ «Чорноморський пляж» за договором купівлі-продажу від 15 січня 2010 р. продало зазначене майно ТОВ «Соляріус», яке і є власником спірного майна на час розгляду справи.

Господарський суд АР Крим рішенням від 2 квітня 2009 р. у справі № 2-29/463-2009 визнав недійсним договір № 2210/07.

Севастопольський апеляційний господарський суд постановою від 1 червня 2009 р. зазначене рішення Господарського суду АР Крим скасував, провадження у справі припинив. При цьому апеляційний суд виходив з того, що на підставі ч. 1 ст. 220 ЦК у зв'язку з порушенням встановленої форми та державної реєстрації угоди договір № 2210/07 є нікчемним правочином, який не породжує будь-яких прав та обов'язків, а визнання його недійсним судом не вимагається згідно з ч. 2 ст. 215 ЦК.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін постанову Севастопольського апеляційного господарського суду від 28 лютого 2011 р. та рішення Господарського суду АР Крим від 13 грудня 2010 р. про відмову в задоволенні позову у справі, що розглядається, виходив з того, що відповідач є добросовісним набувачем спірного нерухомого майна, в якого це майно не може бути витребувано в усіх випадках відповідно до положень ст. 388 ЦК, а наявність між сторонами спору з приводу належності позивачу майна на праві власності виключає задоволення віндикаційного позову.

Проте Вищий господарський суд України дійшов такого висновку з порушенням норм матеріального права.

Суд встановив, що спірне майно є військовим майном.

Відповідно до ст. 1 Закону від 21 вересня 1999 р. № 1075-XIV «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» військове майно — це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України.

Тому висновок Вищого господарського суду України щодо існування між сторонами спору з приводу належності позивачу майна на праві власності не ґрунтується на вимогах закону.

Відповідно до ст. 387 ЦК власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним.

Можливість витребування майна, придбаного за відплатним договором, з чужого незаконного володіння закон ставить у залежність насамперед від того, є володілець майна добросовісним чи недобросовісним його набувачем.

Як встановлено судом, ТОВ «Соляріус» є особою, яка не знала і не могла знати про те, що особа, в якої річ придбано, не має права її відчужувати, і є добросовісним набувачем за ч. 1 ст. 388 ЦК.

Статтею 330 ЦК передбачено, що якщо майно відчужене особою, яка не мала на це права, добросовісний набувач набуває право власності на нього, якщо відповідно до ст. 388 цього Кодексу майно не може бути витребуване в нього.

Згідно із ч. 1 ст. 388 ЦК якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно:

1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;

2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння;

3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Таким чином, ст. 388 ЦК передбачає можливість витребування майна власником від добросовісного набувача; такі випадки обмежені та можуть мати місце за умови, якщо майно вибуло з володіння власника або особи, якій він його передав, поза їх волею.

У випадку коли відчуження майна мало місце два і більше рази після вчинення недійсного (нікчемного) правочину, це майно може бути витребувано від особи, яка не є стороною такого правочину, шляхом подання віндикаційного позову,

зокрема від добросовісного набувача, з підстав, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК.

У такому випадку чинне законодавство не пов'язує можливість витребування майна у добросовісного набувача з обставинами щодо наявності у відчужувача за останнім із договорів, яким у справі, що розглядається, є договір купівлі-продажу від 15 січня 2010 р., права відчужувати це майно.

На думку Верховного Суду України, висновок Вищого господарського суду України у справі, що розглядається, ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права та суперечить висновкам цього суду в інших за змістом судових рішеннях у подібних правовідносинах, зокрема у справах № 5020-12/111-1/052-12/265-11/344-2/673-4/148, № 5020-9/141-4/310-1/014-2/207, № 20-2/514, № 5020-1/018-7/124-11/260-13/120-11/403-9/284, № 5002-23/3086-2010.

З огляду на зазначене заява Генерального прокурора України підлягає задоволенню.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 111^{23}—111^{25} ГПК, Верховний Суд України постановив: заяву Генерального прокурора України задовольнити; постанову Вищого господарського суду України від 24 травня 2011 р. у справі № 5002-8/5447-2010 скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111^{16} ГПК.